

kako bi postao njemačkim carem – pokazao je da se, iako je stranac, željan asimilirati i da je kulturno on već Nijemac jer je krvno povezan s lokalnim Habsburgovcima, iako je sam već bio vladar Španjolske. Ovaj španjolski aspekt je krucijalan, jer ga nikad nije napustio i kroz analizu carskih izbora 1519. autor tvrdi da je Karlo prošao “preobrazbu ... od njemačkog heroja do španjolskog osvajača” (194). Tematska poglavlja djela završavaju istraživanjem kako je njemačka reformacija utjecala na humanistički nacionalizam, gdje je, ne iznenađujuće, Martin Luter središnji lik. Luterova djela često kritiziraju Nijemce te je često za njih koristio riječ “svinja”. Nadalje, Luter je, kao i Talijani prije njega, optuživao Nijemce za pijanstvo. No, sada je dodao još jedan aspekt osudi – grijeh. Alkohol nije samo još jedna loša stvar, sada je to “naš njemački vrag” (203), prema Luteru. Autor tvrdi da je Luter izražavao takve stavove jer je “time pokazao snažnu emocionalnu povezanost s Njemačkom i njezinim stanovnicima – ako ih je okarakterizirao kao svinje, bilo je to jer je sebe smatrao njihovim duhovnim svinjarom” (205). Tako je Luterov pristup opisan kao “radikalno bipolarnim” (206).

Kroz cijelo djelo donosi se četrnaest ilustracija koje su privlačan dodatak samom tekstu. No, bilo bi potrebno uvrstiti i kartu Svetog Rimskog Carstva. U konačnici možemo istaći kako je autor napisao kompleksno i idejno provokativno djelo koji bi trebalo potaknuti raspravu među svima zainteresiranim za istraživanje nacija i nacionalizma. Oni koji smatraju da je nacionalizam termin koji može biti primjenjiv na razdoblje srednjega vijeka i novovjekovlja bit će zahvalni za autorov važan doprinos raspravi.

Christopher Nicholson

Peter Štih, *The Middle Ages between the Eastern Alps and the Northern Adriatic. Select Papers on Slovene Historiography and Medieval History*, East Central and Eastern Europe in the Middle Ages 450-1450, sv. 11, Brill, Leiden – Boston 2010., 487 str.

Edicija *East Central and Eastern Europe in the Middle Ages 450-1450*, koju uređuje Florin Curta, a tiska nizozemska izdavačka kuća Brill posebno je zanimljiva za hrvatsku medievistiku. Dosad je tiskan niz knjiga koje se neizravno ili izravno dotiču tema važnih za hrvatsku srednjovjekovnu povijest. Svakako se u tu skupinu može uvrstiti njezin jedanaesti svezak, u sklopu kojeg je kao zbornik odabranih i već objavljenih radova, za ovu priliku prevedenih na engleski jezik, tiskana knjiga pod naslovom *The Middle Ages between the Eastern Alps and the Northern Adriatic. Select Papers on Slovene Historiography and Medieval History* Petera Štiha. Autor je istaknuti slovenski medievist čiji se radovi dotiču i tema važnih za hrvatsku povijest, gdje treba posebno naglasiti primjerice knjigu *Goriški grofje ter njihovi ministeriali v Istri in na Kranjskem* (Ljubljana 1997.). Uz to, nezaobilazna je sinteza objavljena u koautorstvu s Vaskom Simonitijem naslova *Slovenska zgodovina do razsvetljenstva* (Ljubljana – Celovec 1995., prevedeno na hrvatski 2004.).

U knjizi su tiskani radovi koje je Peter Štih objavio u nizu posebnih zbornika, zbirki i časopisa (npr. *Acta Histriae*, *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, *Situla*, *Studia Historica Slovenica*, *Zeitschrift für Bayerische Landesgeschichte*, *Zgodovinski časopis* itd.). Knjigu otvaraju popisi sadržaja priloga (kratice, popis radova u knjizi s navodom njihova prvog objavljivanja i popis ilustracija) te predgovor i uvod. Posebno je zanimljiva konkordancija imena slovenskih mjesta na slovenskom i njemačkom jeziku te slovenskom i talijanskom jeziku (i obratno).

Knjiga je podijeljena na tri osnovne cjeline. Prva nosi naslov *The Middle Ages, Slovene Historiography, and the National Formation of the Slovenes* (7-83) i sadrži četiri naslova kojima se nastoji ukazati na neka kontroverzna pitanja suvremene slovenske historiografije o Slavecima/Slovincima u ranom srednjem vijeku. Prvim naslovom *On Nationalised History, Myths and Stereotypes* (9-37) nastoji se ukratko ocrtati slovenska historiografija u pogledu pitanja

slovenske nacije, područja koje nastanjuju Slovenci u ranom srednjem vijeku (Karantanija) i stereotipima vezanim uz ta pitanja. Slijedi *Theories of Indigeneity and their Like among the Slovenes* (38-55) u kojem se daje kritički pogled na teoriju o autohtonosti Slovenaca na današnjem području Slovenije (i šire). Treći po redu je naslov *On the Modern (Mis)Understanding of Old History in the Case of the Enthronement of the Carinthian Dukes* (56-70), u kojem autor kritizira moderno gledanje na zakletvu karantanskih vojvoda pri ustoličenju kao začetak zapadne demokracije. Cjelinu zatvara *A Plea for a Different View of Ancient Slovene History* (71-83), u kojem se upozorava kako se ne može poistovjećivati stare ranosrednjovjekovne entitete s modernom slovenskom državom i narodom (Karantanija-Slovenija, Slaveni-Slovenci itd.).

Druga cjelina nosi naslov *From the Slavic Settlement to the End of Frankish Rule* (85-232) i sadrži osam naslova. Otvara ju naslov *Wiped out by the Slavic Settlement? The Issue of Continuity between Antiquity and the Early Middle Ages in the Slovene Area* (87-99), u kojem autor zaključuje kako su Slaveni koji su naselili područje istočno od Alpa apsorbirali autohtono stanovništvo koje je prihvatilo slavenski jezik, kulturu i običaje. Slijedi ga naslov *The Alpine Slavs and their Neighbours: From Confrontation to Integration* (100-107), u kojem se nastoji ukratko prikazati odnose istočno-alpskih Slavena sa susjedima. Treći po redu je naslov *The Carantanians – an Early Medieval Slavic Gens between East and West* (108-122) u kojem se upozorava na etnogenezu Karantanaca i njihove odnose sa susjedima. Potom se autor bavi ranom poviješću Kranjske i tamošnjih Slavena u dijelu pod naslovom *Carniola, Patria Sclavorum* (123-135). Slijedi naslov *Structures of the Slovene Territory in the Early Middle Ages* (136-168), u kojem se javljaju teme poput rasprostiranja vlasti, etničke strukture, broja stanovnika, društvene strukture i organizacije vlasti na području današnje Slovenije u ranom srednjem vijeku. *The Early Medieval "State" and the Tribal Formations in the Slavic Settlement Area of the Eastern Alps* (169-189) sljedeći je naslov u kojem autor upozorava na problem koji zadaje definiranje države u ranom srednjem vijeku. Unutar toga pitanja uže promatrano upozorava na strukture moći kod Karantanaca i ranu etnogenezu kod kranjskih Slavena. Sedmi po redu je rad *On the Eastern Border of Italy in the Early Middle Ages* (190-211), koji se bavi pitanjima geografskih i političkih istočnih granica Italije u ranom srednjem vijeku. Cjelinu zatvara naslov *Istria at the Onset of the Frankish Rule, or the Impact of Global Politics on Regional and Local Conditions* (212-229), u kojemu se bavi poviješću Istre u 8. i prvoj polovini 9. stoljeća.

Treća cjelina nosi naslov *Bishoprics, the Nobility, and the Länder in the High and Late Middle Ages* (231-407) i sadrži šest naslova. Otvara ju naslov *The Origin and the Beginnings of Episcopal Property in the Territory of Present-Day Slovenia* (233-255), u kojem se autor bavi počecima i jurisdikcijama srednjovjekovnih biskupija na području današnje Slovenije; te su biskupije bile Aquileia, Salzburg, Freising, Brixen i Gurk. Slijedi prilog naslovljen *The Patriarchs of Aquileia as Margraves of Carniola* (256-273), koji se bavi akvilejskim patrijarsima kao markgrofovima Kranjske, tj. spomenima posljednjih u povijesnim izvorima kroz 12., 13. i početak 14. stoljeća. Autor u raspravi *The Beginnings of Ljubljana and the Bavarian Nobility* (274-317) piše o počecima Ljubljane. Upozorava da uz već poznate bavarske obitelji, poput Weimar-Orlamünde, Spanheim, Andechs, postoji velik broj drugih kojima se dosad nije dovoljno bavilo, poput Rudolfa od Tarcenta i njegove rodbine, obitelji Vohburg, Spanheim i Bogen. Slijedi poglavlje *The Counts of Gorizia as Domini Terrae in Gorizia, Carniola, and Istria* (318-337), u kojem se piše o počecima grofova Goričkih i stvaranju njihove grofovije, formiranju Pazinske knežije te knežiji u Metliki. Predzadnji naslov je *The Counts of Cilli, the Issue of their Princely Authority and the Land of Cilli* (338-379). Ondje se autor bavi grofovima Celjskim u prvoj polovici 15. stoljeća, odnosno njihovim usponom. Posljednji naslov u knjizi je *The Enthronement of the Dukes of Carinthia between History and Imagination: Issues of its Tradition, Development, and Course* (380-407). Autor upozorava na gotovo nepregledno mnoštvo radova o ustoličenju karantanskih vojvoda, glavnim izvorima i njihovoj vrijednosti, pitanjem ceremonije ustoličenja i njegova kontinuiteta u razvijenom srednjem vijeku.

Knjigu zatvaraju bibliografija (409-447) te opće kazalo (449-463). Pojednim poglavljima dodane su ilustracije, karte i genealogije. Knjiga izabranih članaka Petera Štiha vrijedno je i zanimljivo djelo koje će svojom erudicijom i kritičkim pristupom temama iz slovenske povijesti u srednjem vijeku pronaći zainteresirano čitateljstvo među medievistima engleskog govornog područja. Njezina vrijednost je i u tome što su na jednom mjestu skupljeni radovi iz publikacija koje je teško pronaći i nabaviti. U svakom slučaju ona bi trebala poslužiti i kao primjer kojem bi se trebala voditi hrvatska medievistika – objavljivanjem nezaobilaznih djela domaće medievistike na engleskom jeziku.

Ozren Kosanović

Ante Gulin, *Srednjovjekovni katedralni kaptol sv. Stošije u Zadru. Capitulum cathedrale sanctae Anastasiae Iadera*, HAZU, Zagreb 2011., 134 str.

Nakon što se u posljednjem desetljeću posvetio istraživanju građe za povijest kaptola na hrvatskom području, najprije onih u sjevernim (*Hrvatski srednjovjekovni kaptoli: loca credibilia sjeverne i središnje Hrvatske*, Zagreb 2001.), a potom i onih u južnim krajevima (*Hrvatski srednjovjekovni kaptoli: loca credibilia Dalmacije, Hrvatskog primorja*, Zagreb 2008.), Ante Gulin, zaslužni znanstvenik i upravitelj Zavoda za povijesne znanosti HAZU u miru, temeljito je proučio svu izvornu građu i bibliografiju da bi sastavio ovu knjigu koja je svojevrsni novi matični list zadarskoga kaptola, polazišna točka svih daljnjih istraživanja ove ugledne institucije.

U uvodu u povijest Zadarskoga kaptola komentirani su izvori i literatura (11-20). Prvu povijest Zadarske crkve sastavio je, na poticaj Ivana Lučića, zadarski arhiđakon Valerio Ponte sredinom 17. stoljeća, a objavljena je puno stoljeće kasnije, doduše u vrlo uglednoj publikaciji: uvrštena je u Farlatijev *Illyricum sacrum*. Potkraj 19. stoljeća (1877.-1879.) nastala je još jedna povijest Zadarske crkve, u dva sveska, što ju je sastavio još jedan zadarski arhiđakon, Carlo Federico Bianchi. Njegovo djelo sadrži bogatstvo informacija o svim najvažnijim crkvenim službama i ostalim aspektima života Crkve, no nažalost nije opremljeno znanstvenim i kritičkim aparatom, što onemogućuje provjeru podataka. Osim toga, nije jasno ni iz kojih je izvora Bianchi crpio građu koja mu je poslužila za raniju povijest Crkve. U novije vrijeme vrijedi izdvojiti ediciju *Fontes, Izvori za hrvatsku povijest*, kojom je započeto objavljivanje serije *Srednjovjekovni registri Zadarskog i Splitskog kaptola*. U svescima 11 i 15 Mladen Ančić je objavio studiju o spomenuta dva kaptola, odnosno priredio registre notara Artikucija iz Rivignana i Petra de Serçane. U svesku 13 izašla je Velika bilježnica Zadarskog kaptola, što su je priredili Damir Karbić, Maja Katušić i Ana Pisačić.

Slijedi poglavlje o utemeljenju biskupije i kaptola te kaptolskim častima (21-28), popraćeno popisom svih poznatih arhiđakona (29-39), arhiprezbitera (40-46) i primicerija (47-54), s kontekstom u kojemu se spominju. Kaptolska škola (55-59) utemeljena je prije 11. stoljeća, kad su u Zadru osnovana tri benediktinska samostana (sv. Krševana, sv. Marije i sv. Nikole), koji su imali i svoje škole, povezane s onom kaptolskom. U ovom poglavlju o školstvu spominje se i provincijski studij (*studium solemne*) što su ga 1396. osnovali dominikanci. Taj je 1495. uzdignut na rang generalnoga studija, sa sveučilišnim pravima i povlasticama, čime se Zadar upisao na mapu europskih sveučilišnih gradova.

Nadalje, slijede prava i povlastice Kaptola (60-74), od kojih je ono osnovno bilo biranje zadarskih nadbiskupa, iako su se vladari, kler i narod znali miješati, uspješnije ili manje uspješno, u taj izbor, kao što je bilo i u drugim gradovima. Kaptol je imao i pravo služiti se pečatom, kojim su se ovjeravali svi javni spisi, crkveni ili civilni, kao i pisma o crkvenim stvarima. Pojedini su svećenici bili kaptolski ili komunalni notari koji su pisali i izdavali javne ili privatne dokumente, napose nakon 1371., kad je kaptol postao vjerodostojno mjesto. Te je godine ugarsko-hrvatski kralj Ludovik, uz potvrdu prava privilegijem, Zadarskome kaptolu darovao i novi pečat.